

Asia: VN/20307/2025

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä työkyvyttömyyseläkkeen ja työansioden yhteensovittamista koskevaksi lainsäädännöksi (ns. joustomalli)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Ehdotetussa mallissa eläkkeensaajan työansioihin sovellettaisiin kalenterikuukausikohtaista suojaosaa. Kalenterivuosi-kohtainen jouston määrä vastaisi kahden kuukauden suojaosan määrää. Jokainen vuoden aikana tapahtuva kuukausikohtaisen suojaosan ylitys vähentäisi käytettävissä olevan jouston määrää ylityksen määrällä. Kun joustoa ei enää olisi jäljellä, suojaosan ylitykset vähentäisivät maksettavan eläkkeen määrää ylityksen määrällä. Jos kalenterikuukauden työansiot eivät ylittäisi suojaosan määrää, ne eivät vaikuttaisi eläkkeen maksamiseen. Lisäksi säädettäisiin kalenterivuosi-kohtaisesta määrästä (ns. jousto), jonka suuruisiksi kalenterivuoden ajalta yhteen laskettavat suojaosan ylitykset enintään voisivat nousta ilman että eläkkeeseen työansioden vuoksi tehtäisiin vähennyksiä.

Suojaosan ylitykset vähentäisivät maksettavan eläkkeen määrää ylityksen osuudella vasta sen jälkeen, kun joustoa ei enää olisi jäljellä. Vähennyksen säädettäisiin kohdistuvan suojaosan ylitystä seuraavan toisen kalenterikuukauden eläkkeeseen. Siltä osin kuin vähennystä ei poikkeuksellisesti olisi mahdollista tehdä säädettynä ajankohtana – esimerkiksi eläkkeen pienennyttyä tai lakattua – vähennettävä määrä perittäisiin takaisin, jollei se olisi alle laissa säädetyin 150 euron rajan. Eläkkeen ja työansioden yhteensovitus tehtäisiin kalenterikuukausittain. Esityksen mukaan eläkkeensaajalle annettaisiin yhteensovitukselta valituskelpoinen päätös ajanjaksolta, jona eläkettä olisi yhteensovituksen vuoksi vähennetty. Päätös annettaisiin pääsääntöisesti kerran vuodessa.

Malli on sosiaali- ja terveysministeriön virkamiestyönä valmistelema. Joustomallin tavoitteet sinällään ovat kannatettavia, varsinkin osatyökykyisten tarjoamaa työvoimaa on järkevää hyödyntää sekä työnantajan että työntekijän näkökulmasta. Joustomallin hyvänä puolena on nimenomaisesti sen tarjoama väliaikainen joustomahdollisuus. Julkisella sektorilla osatyökyvyttömyyseläkkeen käyttö on merkittävää ja joissain tilanteissa nykyinen järjestelmä on turhan kankea.

Mallissa on lukuisia puutteita. Nykyisessä taloustilanteessa ei ole tarkoituksenmukaista edistää mallia, joka on eläkkeensaajalle varsin antelias ja voi jopa lisätä ennenaikaiselle eläkkeelle hakeutumista.

Perinteisesti eläkejärjestelmää koskevat uudistukset on tehty kolmikantaisesti. Tästä poiketen STM on vienyt uudistusta eteenpäin virkamiestyönä, jossa työmarkkinakeskusjärjestöjen yhteistä sopua ei ole vaadittu. Tämä poikkeaa normaalista kolmikantaisesta valmistelusta eikä KT pidä menettelyä hyväksyttävänä.

Ministeriön esityksessä kalenterivuosiskohtainen jouston määrä vastaisi kahden kuukauden suojaosaa, mutta todellisuudessa sallittu jousto on huomattavasti suurempi. VM arvioi, että ehdotetussa mallissa osatyökyvyttömyyseläkkeensaaja voisi ansaista keskimäärin 70 prosenttia suhteessa vakiintuneeseen ansiotasoon, kun huomioidaan jouston käyttö.

Mallista tekee kahden kuukauden joustoa anteliaamman mm. ehdotus, jossa työeläkkeiden suojaosaan tehtäisiin vastaavan suuruinen kertakorotus kuin työkyvyttömyyseläkkeisiin. Lisäksi kahden ensimmäisen kalenterikuukauden aikana maksettuja työansioita ei mallissa huomioida.

Joustopmallissa jouston määrä olisi vakio koko kalenterivuodelle riippumatta eläkkeen alkamishetkestä. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että esimerkiksi vuoden alussa eläkkeelle jäävä ja loppuvuodesta eläkkeelle jäävä henkilö ovat eriarvoisessa asemassa. KT:n mielestä joustosummaan kannattaisi tehdä suhteutus.

Joustopmalli ei sisällä myöskään etuuksien takaisin perintämahdollisuutta. STM:n mallissa ei koskaan peritä takaisin koko kuukauden eläkettä, vaan ainoastaan suojaosan ylitys. KT:n näkemyksen mukaan mallin tulisi tältä osin olla tiukempi.

KT pitää esityksen vaikutusarvioita epävarmoina, koska ne perustuvat merkittäviin oletuksiin ja nykyjärjestelmän puutteelliseen ansiotulojen valvontaan. Nykyisestä valvonnasta johtuen tulo rajojen ylitykset eivät ole aina johtaneet eläkkeen lepäämiseen, mikä vääristää vertailua ja heikentää arvioiden luotettavuutta.

Esityksessä käytetyt staattiset arviot olettavat, että eläkkeensaajien työnteko ei muuttuisi uuden mallin myötä, vaikka todellisuudessa käyttäytymisvaikutuksia todennäköisesti syntyisi. Lisäksi vertailu lepäämismalliin on osin harhaanjohtavaa, sillä lepääminen merkitsee vähintään kolmen kuukauden täyttä eläkkeen menettämistä, kun taas uusi malli voisi johtaa vain pieniin, yksittäisiin kuukausivähennyksiin.

Osatyökyvyttömyyseläkkeissä ehdotetun mallin kokonaisvaikutuksen arvioidaan vastaavan nykyistä lepäämismallia, mutta vaikutus kohdistuisi useampiin henkilöihin ja lievempänä. VM:n mukaan eläkemeno pienenesi 2,2 miljoonaa euroa eläkkeiden lakkautusten ja 1,8 miljoonaa euroa osatyökyvyttömyyseläkkeiksi muuttuvista täysistä työkyvyttömyyseläkkeistä. Loput 9,6 miljoonaa euroa siitä, että kalenterivuosisuorituksen jouston ylittävät työansiot vähennettäisiin maksettavasta eläkkeestä.

Mallin arvioidaan lisäävän työntekoa 300–1000 henkilötyövuotta, mutta vaikutuksen odotetaan jäävän vaihteluvälin alarajalle. VM tunnistaa myös riskin, että korkeampi sallittu ansiotaso voi houkutella aiempaa työkykyisempiä hakeutumaan osatyökyvyttömyyseläkkeelle, mikä voisi heikentää työllisyyttä, vaikkakin vaikutuksen arvioidaan olevan vähäinen.

VM arvioi mallin vahvistavan julkista taloutta 9–29 miljoonalla eurolla, mutta pitää korkeinta arviota optimistisena. KT korostaa, että arvioihin liittyy huomattavaa epävarmuutta, ja että puutteellinen valvonta vääristää lähtökohtatilannetta.

Knuuti Juha
Kunta- ja hyvinvointialueyönantajat KT